

Sčítání lidu, domů a bytů

vyšší zastoupení věkové kategorie 60 a víceletých, na Ostravsku je nejsilnější věková skupina 45-59 letých a převažující podíl mužů. Samotný vliv blízkosti hranice se Slovenskem se v dalších moravských okresech nijak zřetelně neprojevuje. Podíly osob narozených na Slovensku se v moravských okresech sousedících se Slovenskem v podstatě neliší od podílů těchto osob v ostatních okresech.

V cizině se (kromě Slovenské republiky) narodilo cca 141 tisíc osob žijících v České republice. Jejich územní rozložení je prakticky totožné s osobami narozenými na Slovensku a je i důsledkem stejných vlivů - především dosídlování pohraničí a rozvoje těžebního průmyslu. Osoby narozené v cizině jsou zastoupeny především v nejvyšších věkových skupinách. To je také jeden z hlavních důvodů převažujícího podílu žen v této skupině.

4. NÁRODNOSTNÍ SLOŽENÍ OBYVATELSTVA

V národnostní struktuře obyvatelstva nedošlo od roku 1950 k významným změnám. Podíl osob s jinou než českou (moravskou, slezskou) národností se po celou dobu pohyboval v rozmezí 5 - 6 %, z toho více než polovinu tvořili občané *slovenské* národnosti. Jejich počet se až do roku 1980 zvyšoval, v období 1980-1991 se však snížil o 12,4 % na 314,9 tisíc osob.

Vývoj národnostního složení obyvatelstva v letech 1930 - 1991 (v %)

Národnost	Sčítání lidu v letech					
	1930	1950	1961	1970	1980	1991
česká 1/	68,4	93,8	94,3	94,5	94,6	94,8
slovenská	0,4	2,9	2,9	3,3	3,5	3,1
polská	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6
maďarská	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
německá	29,5	1,8	1,4	0,8	0,6	0,5
ostat. a nezj.	0,7	0,5	0,5	0,6	0,5	0,8
Obyvatelstvo celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1/ v roce 1991 vč. moravské a slezské národnosti

Ve srovnání s předchozími sčítáními došlo v rozsahu zjištěných i zpracovaných národností k některým změnám. Samostatně byly zjišťovány kromě národnosti české i národnost moravská a slezská, odděleně byly zpracovány národnosti ukrajinská a rusínská, nově byly zařazeny do zpracování i některé další národnosti - řecká, bulharská, romská, židovská aj.

Národnostní struktura obyvatelstva k 3.3.1991

Národnost	Počet obyvatel		Národnost	Počet obyvatel	
	v tis.	v %		v tis.	v %
česká	8 363,8	81,2	bulharská	3,5	0,0
moravská	1 362,3	13,2	řecká	3,4	0,0
slezská	44,4	0,4	rusínská	1,9	0,0
slovenská	314,9	3,1	rumunská	1,0	0,0
polská	59,4	0,6	vietnamská	0,4	0,0
německá	48,6	0,5	rakouská	0,4	0,0
romská	32,9	0,3	židovská	0,2	0,0
maďarská	19,9	0,2	ostatní	9,9	0,1
ukrajinská	8,2	0,1	nezjištěná	22,0	0,2
ruská	5,1	0,1	Celkem	10 302,2	100,0

Druhou nejčetnější národnostní menšinu v České republice tvoří obyvatelstvo *polské* národnosti. Po mírném nárůstu v 70. letech se v uplynulém desetiletí jejich počet snížil o 10,2 % na 59,4 tisíc.

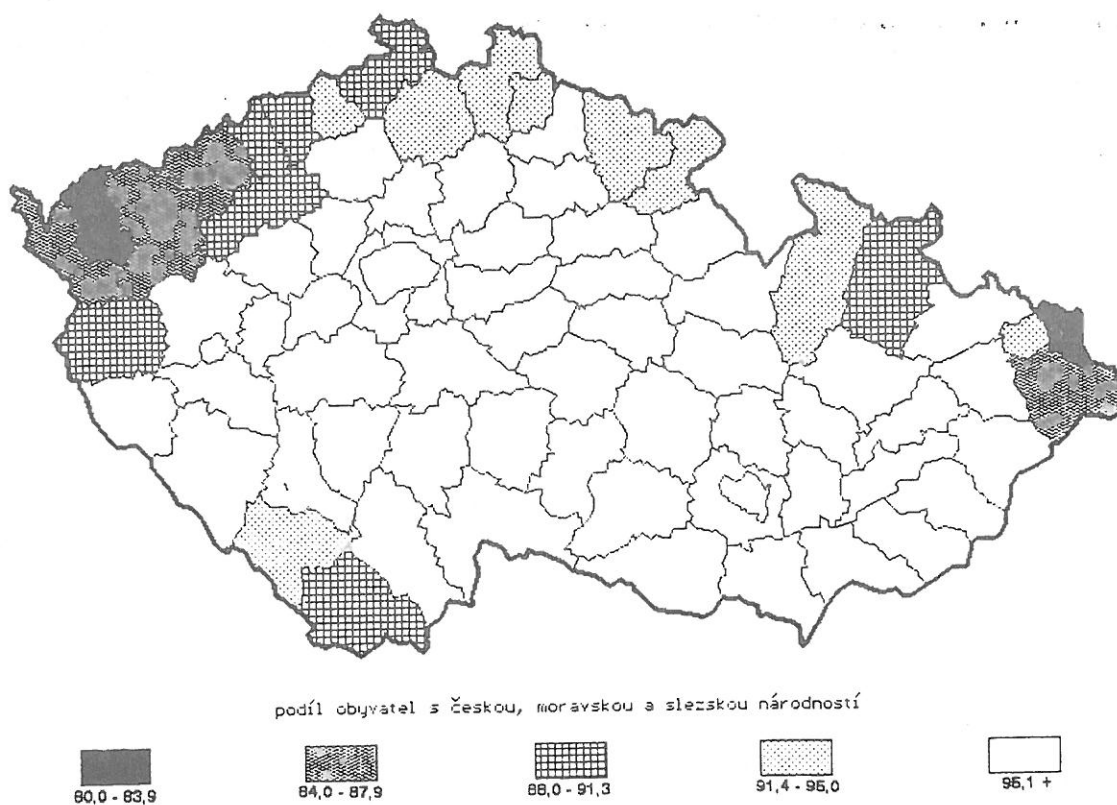
K poklesu počtu obyvatel *německé* národnosti dochází po celé poválečné období až na současných 48,6 tisíc. Podíly ostatních národností se od roku 1950 prakticky nezměnily.

Možnost samostatně deklarovat národnost *romskou* využilo necelých 33 tisíc obyvatel; pro srovnání - v roce 1930 bylo sečteno na území Čech, Moravy a Slezska 226 osob cikánské národnosti. Národnost *židovskou* uvedlo k 3.3.1991 jen 218 osob; v roce 1930 více než 30

Sčítání lidu, domů a bytů

tisíc osob. K "československé" národnosti se přihlásilo 3 464 obyvatel, z toho 1 339 (téměř dvě pětiny) v hl. m. Praze.

Národnost obyvatelstva podle okresů k 3.3.1991

Převážná většina obyvatelstva s trvalým pobytem v České republice byla zároveň *státními příslušníky České republiky*. Jen 2,2 % obyvatel bylo občany jiného státu (především Slovenské republiky).

Občané české (resp. moravské a slezské) národnosti měli státní občanství České republiky téměř ve 100%. Vysoký podíl obyvatel se státním občanstvím České republiky byl

i mezi občany německé národnosti (96,2 %), také příslušníci polské, romské, rusínské a maďarské národnosti byli ve více než 75 % občany České republiky.

Ze 315 tisíc obyvatel slovenské národnosti trvale bydlících v České republice mělo v době sčítání 53,8 % občanství České republiky a 45,7 % občanství Slovenské republiky.

Možnost deklarovat při sčítání lidu v roce 1991 i národnost moravskou a slezskou se promítla do charakteristik *územního rozmístění obyvatelstva* podle národností. Dosud dominující podíly obyvatelstva české národnosti ve všech okresech České republiky se omezily jen na oblast Čech, zatímco na Moravě byly v zastoupení české a moravské národnosti značné diference.

Z 52 okresů na území Čech jich 43 má více než 90 % obyvatelstva *české národnosti*, nejnižší podíly jsou v pohraničních západočeských a severočeských okresech (minimum v okrese Sokolov - 79,8 %). Na území Moravy bylo největší zastoupení obyvatel české národnosti v okrese Jihlava (90,2 %), nejnižší v okresech Hodonín, Brno - venkov a Brno - město (33 - 36 %).

Převážná část obyvatelstva *moravské národnosti* byla sečtena v okresech jihomoravských. Nejvíce obyvatel se k této národnosti přihlásilo v okrese Hodonín - 64,6 % obyvatel okresu. Také v okresech Brno - venkov, Brno - město, Blansko, Břeclav, Kroměříž a Vyškov byl podíl obyvatel moravské národnosti více než 50 %. Odlišná situace byla v některých okresech severní Moravy. V okrese Karviná byl podíl obyvatel moravské národnosti 5,2 %, v okrese Opava 5,7 %, v okrese Jihlava 7,5 %, v okrese Frýdek - Místek 8,0 %.

V českých okresech byly zjištěny větší počty Moravanů pouze v okresech sousedících s moravskými kraji, zvláště na historickém území Moravy - v okresech Jindřichův Hradec (4,3 %) a Svitavy (9,6 %).

Obyvatelstvo *národnosti slezské* je koncentrováno převážně v okrese Opava, kde se k této národnosti přihlásilo 11,2 % obyvatel. Z celkového počtu Slezanů jich v tomto okrese žije více než 45 %, zbývající část je soustředěna především do okolních okresů - Karviné, Bruntálu, Frýdku - Místku, Nového Jičína a Ostravy.

Obyvatelstvo *slovenské národnosti* je rozmístěno ve všech okresech České republiky a jeho podíl se pohybuje v intervalu od 0,9 % v okresech Blansko a Žďár nad Sázavou do 9,9 % v okrese Sokolov. Také v dalších okresech severních a západních Čech (Cheb, Karlovy Vary, Tachov, Chomutov), na severní Moravě (Karviná, Bruntál, Ostrava) a v okrese Český Krumlov je zastoupení obyvatel *slovenské národnosti* vyšší.

Relativně početná *polská* národnostní menšina je územně koncentrována do okresů hraničících s Polskem. V okresech Karviná a Frýdek-Místek žije téměř 75 % z celkového počtu Poláků, žijících v České republice. V těchto dvou okresech se podílejí obyvatelé *polské* národnosti na počtu obyvatel okresu více než 8 %.

Většina obyvatel *německé národnosti* žije v západočeských a severočeských pohraničních oblastech. Nejvíce jich je v okrese Sokolov, kde 5,7 tisíc Němců představuje 6,1 % obyvatelstva okresu, v okrese Karlovy Vary (3,8 tis.), Chomutov (3,2 tis.), Teplice (3,0 tis.) a Děčín (2,7 tis.).

K romské národnosti se přihlásilo nejvíce obyvatel ve velkých městech - v Praze (2,8 tis.), Ostravě (1,6 tis.), a Brně (1,5 tis.) a dále v okresech Karviná, Děčín a Ústí nad Labem. Nejvyšší podíl na celkovém počtu obyvatel mají Romové v okresech Sokolov (1,1 %), Ústí nad Labem (0,9 %), Děčín, Most a Teplice (po 0,8 %).

Nejvyšší počty obyvatel *maďarské národnosti* žijí v okresech Karviná (1,7 tis.), Praha (1,6 tis.) a Ostrava (1,0 tis.), jejich podíl je nejvyšší v okresech Sokolov (1,0 %), Chomutov a Karlovy Vary (oba 0,7 %).

Obyvatel *ukrajinské národnosti* bylo sečteno v Praze 1,1 tis., v ostatních okresech se jejich počty pohybují pouze v desítkách, maximálně stovkách obyvatel - nejvíce v okresech Chomutov a Most (cca 350 osob).

Pro *věkovou strukturu* téměř všech národnostních menšin žijících v České republice je typický extrémně nízký podíl dětské populace a naopak vysoký podíl osob v produktivním nebo v poproduktivním věku. Například podíly osob v produktivním věku jsou nejvyšší u obyvatel vietnamské národnosti, národnosti maďarské, řecké, slovenské a polské. Nejvyšší podíly osob v poproduktivním věku jsou u národnosti rusínské, rakouské, rumunské,

ukrajinské a německé.

Věkové složení obyvatelstva podle národnosti k 3. 3. 1991

Národnost	Počet obyvatel podle věku v tis.			Podíl obyvatelstva podle věku v %		
	0-14	produkt.	poprod.	0-14	produkt.	poprod.
Úhrn obyvatel	2 164,4	6 027,7	2 110,1	21,0	58,5	20,5
z toho národnost:						
česká	1 805,3	4 853,3	1 705,1	21,6	58,0	20,4
moravská	294,1	806,8	261,4	21,6	59,2	19,2
slezská	9,0	26,4	9,0	20,3	59,4	20,3
slovenská	27,2	213,7	74,0	8,6	67,9	23,5
polská	6,1	36,6	16,7	10,3	61,5	28,2
německá	2,6	24,9	21,1	5,3	51,3	43,4
romská	12,4	19,0	1,5	37,6	57,8	4,6
maďarská	1,7	14,3	3,9	8,4	72,1	19,5

Výjimečná je věková struktura občanů romské národnosti, kde podíl dětské populace (37,6 %) je nejvyšší ze všech národností žijících v České republice. Více než polovina občanů romské národnosti je ve věku do 20 let. Nepřiměřeně nízký je naopak podíl obyvatel v poproduktivním věku, pouhých 4,6 %.

Národnost, kterou občané deklarovali při sčítání lidu, do značné míry odpovídá jejich *mateřskému jazyku* - shoduje se u téměř 98 % obyvatel České republiky. Přesto např. 139 tisíc osob s mateřským jazykem českým se přihlásilo k jiné než české (moravské, slezské) národnosti. Nejvyšší podíly osob hlásících se k národnosti odlišné od mateřského jazyka byly u národnosti rusínské, romské a maďarské.

Sčítání lidu, domů a bytů

Obyvatelstvo podle mateřského jazyka k 3. 3. 1991

Mateřský jazyk	Počet obyvatel	z toho se shodnou národností	
	abs.	abs.	v %
český	9 871 518	9 732 579	98,6
slovenský	239 355	223 462	93,4
maďarský	20 260	14 551	71,8
romský	24 294	16 630	68,4
polský	52 362	49 535	94,6
německý	40 907	33 315	81,5

V České republice žilo k 3. 3. 1991 celkem 207 771 *národnostně smíšených manželství*, což je 8,3 % z celkového počtu úplných rodin (ze zpracovatelských důvodů byly sečteny pouze dvojice se společným trvalým bydlištěm).

Národnostně smíšená manželství k 3. 3. 1991

Národnostní složení rodiny	Počet rodin		z celk. počtu národnostně smíš. rodin v %
	v tis.	v %	
Úplné rodiny celkem	2 512,9	100,0	x
z toho národnostně smíšené celkem:	207,8	8,3	100,0
z toho: česko* - slovenské	134,8	5,4	64,9
česko - maďarské	7,9	0,3	3,8
česko - polské	19,9	0,8	9,6
česko - německé	20,3	0,8	9,7
česko - ukrajinské	3,8	0,2	1,8
česko - romské	1,4	0,1	0,7

* vč. moravské a slezské národnosti

Nejvíce - téměř 65 % - smíšených manželství tvoří dvojice česko (moravsko, slezsko) - slovenské. Česko (moravsko, slezsko) - německých manželství bylo 20 260 a česko

(moravsko, slezsko) - polských 19 892.

Porovnání národnosti závislých dětí s národnostmi jejich rodičů potvrzuje, že v národnostně smíšených manželstvích byly děti přihlašovány převážně k české národnosti.

Vzdělanostní struktura obyvatelstva staršího 15 let podle národností k 3. 3. 1991

Národnost	Podíl osob se vzděláním v %					
	bez vzdělání	základním	středním		úplným středním	vysokoškolským
			učňovským	odborným		
Úhrn obyvatelstva	0,3	33,1	30,3	5,1	22,9	7,2
z toho národnost:						
česká	0,3	32,0	30,6	5,3	23,5	7,3
moravská	0,2	32,4	31,7	4,6	23,4	7,2
slezská	0,2	33,5	31,6	4,4	23,1	6,6
slovenská	1,3	51,0	24,4	2,5	13,6	5,8
polská	0,6	41,8	25,3	4,3	20,6	6,7
německá	0,5	54,6	24,9	4,6	11,5	2,5
romská	5,5	78,4	9,7	0,3	0,9	0,3
maďarská	0,9	58,3	22,7	2,0	10,2	4,4
ukrajinská	1,5	48,8	16,3	4,1	18,8	9,0
ruská	0,5	30,5	12,0	3,4	24,4	26,9
bulharská	0,4	31,7	17,6	2,9	27,9	17,3
řecká	2,7	34,3	32,3	2,5	19,0	7,4
rusínská	1,9	57,5	10,5	3,7	14,5	9,7

Srovnání *vzdělanostní struktury obyvatelstva jednotlivých národností* má pouze ilustrativní charakter. Specifické věkové struktury a velmi nízké absolutní počty většiny národnostních skupin omezují do určité míry vypovídací schopnost uvedených relativních údajů. Přesto obecně platí, že národnosti s vyšším podílem osob v poproduktivním věku mají rovněž vyšší zastoupení osob s nižším stupněm vzdělání.

Nejméně příznivá je vzdělanostní struktura romského obyvatelstva. Z celé populace starší 15 let je pouhých 9,7 % vyučených, úplné středoškolské vzdělání má 0,9 % obyvatel a vysokoškolské 0,3 % obyvatel romské národnosti.

Ekonomická aktivita obyvatelstva jednotlivých skupin národností v podstatě koresponduje s věkovou strukturou - nejvyšší podíly ekonomicky aktivních jsou u obyvatel národností vietnamské (94,3%), maďarské (65,6%) a řecké (65,3%), nejnižší u obyvatel národnosti rusínské (33,1%) a rumunské (44,4%).

5. ÚROVEŇ VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA

Dosažené *školní vzdělání* je jednou z významných charakteristik zjišťovaných při sčítání lidu. Do programu sčítání byla zařazena otázka na vzdělání poprvé v roce 1950, při sčítáních v letech 1921 a 1930 byla zjišťována pouze gramotnost obyvatelstva - tj. znalost čtení a psaní. Např. v roce 1930 bylo na tehdejším území Čech, Moravy a Slezska sečteno cca 116 tisíc obyvatel starších 10 let, kteří neuměli číst ani psát. Bylo to zhruba 13 osob z tisíce v uvedené věkové skupině.

Úroveň vzdělanosti obyvatelstva se od sčítání v roce 1950 zjišťuje jako nejvyšší dokončený stupeň školního vzdělání u obyvatelstva staršího 15 let.

Výsledky sčítání lidu jednoznačně dokumentují výrazný a trvalý vzestup úrovně vzdělanosti obyvatelstva (měřeno školním vzděláním) v období let 1950 - 1991. Trvale se snižoval počet i podíl osob s pouhým základním vzděláním, naopak rostl počet i podíl osob s odborným vzděláním, středním i vysokoškolským.

Nejrychleji vzrostl v rozmezí let 1950 až 1991 počet osob s vysokoškolským vzděláním - téměř 9,5krát.

Nejvýraznější zvýšení podílu na celkovém počtu obyvatel zaznamenaly osoby se středním odborným vzděláním (o téměř 26 bodu); ze čtyř pětín přitom tvořily tuto skupinu osoby vyučené. Počty vyučených dosáhly v roce 1991 celkové výše 2 466 tisíc osob a proti